

כאשר הצבא הפלשתיני יפלוש למרכז הארץ¹

יובל שטייניץ

I. הקדמה

אחת מהנחות היסוד שבבסיס הסכמי אוסלו היא שכניסתו של כוח פלשתיני קל לשטחי יו"ש אינה צופנת בחובה איום אסטרטגי על מדינת ישראל, מאחר שהכוח הפלשתיני האמור בטל בשישים, הן בהשוואה לכוחו האדיר של צה"ל, והן בהשוואה לכוחות הצבאיים הגדולים העומדים ממילא לרשותן של המעצמות האזוריות המאיימות ישירות על ישראל: מצרים, סוריה ועירק.²

מטרת המאמר היא לבקר הנחה זו. ניתוח דרכי פעולה אופטימליות יראה כי פריסתם של כוחות פלשתיניים בקרבה מיידית כל-כך לעורף הישראלי עלולה להפכם לגורם מכריע בעת התלקחות אזורית כוללת, אם תתרחש פריצה מהירה של כוחות אלה לעבר מרכזי העצבים של העורף האזרחי והצבאי של ישראל, בהתאם לתסריט שמפניו הזהיר והתרעע אחד מגדולי האסטרטגים שקמו למדינת ישראל, ראש-הממשלה לשעבר, מר שמעון פרס:

נהירת כוח פלשתיני לוחם (יותר מ-25,000 לוחמים על נשקם) אל תוך יהודה ושומרון [פירושה]: ...קו זינוק מצוין לכוחות ניידים, כדי לפרוץ מיד לעבר התשתית החיונית לקיום ישראל.³

מקובל להניח כי למרות עצמתה הניכרת, מדינת ישראל סובלת באורח כרוני משני עקבי אכילס אסטרטגיים ההופכים את הכרעתה הצבאית לאפשרית בתיאוריה:

ד"ר יובל שטייניץ הוא מרצה בכיר בחוג לפילוסופיה באוניברסיטת חיפה. בין פרסומיו: **הזמנה לפילוסופיה** (זמורה-ביתן, 1987); **לעולם תהא המטאפיזיקה** (דביר, 1990); **עץ הדעת** (דביר, 1994); **טיל לוגי מדעי לאלוהים ובחורה** (זמורה-ביתן, 1998). כמו כן מפרסם י"ש בעיתונות וימית ובכתבי-עת. זהו פרסומו הראשון בנתיב.

¹ הדיון להלן יוגבל בעיקרו לממד הקונוונציונלי, בהסתמך על מדיניותה המסורתית של ישראל להתעלם מהפוטנציאל הגרעיני בתכנון עצמתה הצבאית (ראה, למשל, שי פלדמן, **הארץ**, 20.9.98). אף שאין לזלזל בכושרן הלא-קונוונציוני לי של כמה ממדינות ערב.

² לצורה מוקצנת של הנחה זו נחשפתי בוויכוח פומבי במועדון "צוותא" בתל-אביב עם ד"ר רון פונדק (מי שהיה נציגו של שמעון פרס במשא ומתן על אוסלו), אשר העלה נגדי את הטענה הבאה: בהתחשב בכוחה האדיר של ישראל, ההנחה בין לוחם פלשתיני בודד חמוש ברובה המר-צב בקלקיליה או טול-כרם, לבין חמש מאות, או חמישים אלף, היא הנחה קטנונית.

³ **כעת מחה**, 1978, פרק ח'. בציבור רווחת דעה שבשלהי שנות השמונים שינה פרס את השקפתו על הסיכונים הקיומיים הגלומים בכוח הפלשתיני, אולם עיון בכתביו מלמד כי הוא דבק בהנחה זו גם אחרי הסכמי אוסלו: "המבב [היחיה] הרה אסון לאסטרטגיה: מותניים צרות ניתנות לשבירה בהתקפת פתע מאורגנת היטב. התנגודתה של ישראל להקמת מדינה פלסטינית נובעת במישורן מן החשש הזה. אפילו יסכימו הפלסטינים לפרוץ את מדינתם מצבא ומנשק, מי יערוב לישראל שכעבור פרק זמן מסוים [לא] יקום צבא זה, למרות ההסכם, ויחנה בשערי ירושלים ובמבואות השפלה, תוך שהוא יוצר איום של ממש על ביטחונה של ישראל!" **מזרח תיכון חדש**, 1993, עמ' 145-146.

⁴ ראה: ישראל טל, **ביטחון לאומי**, עמ' 183-156 בהתאמה.

האחד כרוך בנחיתותה הדמוגרפית, המאפשרת להכריעה בעימות צבאי ממושך; השני כרוך בנחיתותה הגיאוגרפית, המאפשרת להכריעה במלחמת בזק. מטרתה העיקרית של תפיסת הביטחון של ישראל, מאז ימי בן-גוריון ואילך, היתה אפוא להמציא תרופות הולמות לשתי בעיות אלה.

סוד גלוי הוא, שאוכלוסייתה הזעירה של ישראל, ביחס לאוכלוסיית העולם הערבי הסובב אותה, יחד עם הרגישות של החברה הישראלית לאבדות בנפש, שהלכה וגברה עם השנים, מטילות צל כבד על יכולתה לעמוד במלחמה קונוונציונלית ממושכת. אילו עלה בידי אויביה לכפות עליה עימות צבאי נמרץ, שיימשך חודשים או שנים (כמו למשל מלחמת עירק-אירן, או מלחמת וייטנם) הם היו מעלים את סיכויי ההצלחה שלהם באורח ניכר.

מאחר שעניין זה משני בחשיבותו לדיון שלפנינו, נסתפק בהערה שהתרופה הישראלית המסורתית לסכנת השחיקה בכוח-האדם התמצתה במאמץ לאלץ את אויביה לבקש הפסקת-אש במהירות, אם באמצעות העברה מהירה של הלחימה לשטח האויב תוך יצירת איום קרקעי על בירותיו (כך, למשל, הביאו האיומים הישירים על קהיר ודמשק להפסקת האש במלחמות 67 ו-73), ואם על-ידי ניצול עליונותה האווירית להפצצות עומק ויצירת איום אווירי על תשתיות חיוניות (כך, למשל, הביאו הפצצות העומק במצרים בשנים 69-70 לסיומה של מלחמת ההתשה).⁴

הקושי השני, שהוא מרכזי לענייננו, כרוך כאמור בממד הגיאוגרפי. שטחה הזעיר של ישראל, יחד עם התבססותה היתרה על כוחות מילואים (הנובעת בין השאר מהקושי הקודם), מטילים צל כבד על יכולתה לעמוד במלחמת בזק קונוונציונלית שתיפתח בפריצה מהירה של האויב לכיוון לב הארץ. דומה שאילו עלה בידם של צבאות ערב להחדיר את כוחותיהם לטווח של קילומטרים ספורים לתוך הקו הירוק מיד עם פתיחתה של מערכה צבאית כוללת (כפי שעשו למשל העירקים בכיבוש כויית), היה ביכולתם להשיג הכרעה קונוונציונלית מוחלטת של מדינת ישראל על-ידי

המתבקש בעקבות המצב הכולל ומתהווה לנגד עינינו בעקבות הסכמי אוסלו. בפרק 6 נסכם את עמדתנו על-ידי השוואת מצבה האסטרטגי של ישראל למצבה האסטרטגי של אתונה העתיקה, כפי שנתחם על-ידי תמיסטוקלס, ונגזור שתי מסקנות כלליות.

II. שלוש דעות מקובלות

פני שניגש לעצם הדיון ננסה אם כן לעמוד על מופרכותן של שלוש דעות מקובלות אפוליותיות, המניעות את ישראל להקל ראש ביחס לסיכון האמור: א) ההפרדה המופרזת בין הסתברות ליכולת; ב) האמונה המופרזת בהתערעה מודיעינית; ג) המכשלה הקלסית של הסתמכות אמפירית יתר על המידה על ההיסטוריה המקומית.

א. הסתברות ויכולת: ההפרדה החמורה בין יכולת להסתברות היא פועל יוצא של מגוון האיזמים העצום המופנה כלפי ישראל – מגוון איזמים שמוגבלות המשאבים הכלכליים והאנושיים של ישראל אינה מאפשרת פיתוח מענים סבירים לכולם. מכאן, שהתמקדות מערכת הביטחון באיזמים הסבירים על חשבון האיזמים הזוכים ל"סבירות נמוכה", היא הכרח בליגונה. ומכיוון שברור מאלינו כי כוונת היריב מהוות רכיב מרכזי בהערכת ההסתברויות, הדיון הביטחוני נוטה לא להפריד בין כוונת ליכולת.

לכך יש לצרף את העובדה שהכנסת "הערכת הכוונות" לדיון לעולם נוחה יותר למתכננים, מבחינה פסיכולוגית, מפני שהיא פועלת אך ורק במגמה של ריכוך התמונה (הפיתחה למסוכנת פחות ולנוחה יותר לטיפול), מאחר שהכוונות האופרטיביות המיוחסות לגורמים שונים בזמן X הן לעולם חיתוך של שדה היכולת המרבי. בכל מקרה, התוצאה הרלוונטית לענייננו היא שבמקום להתמקד בהשלכות שיתלוו להפעלה אופטימלית של הכוח הפלשתיני לטובת המאמץ המלחמתי הכולל נגד ישראל במקרה של עימות אזורי מקיף, הדיון מאמץ, כנקודת מוצא, את כוונותיהם המוצהרות או הגלויות לעין (ולפיכך הדפנסיביות בעליל) של הפלשתינים לנושא התלקחותו של עימות.

אולם, כפי שהעיר וינסטון צ'רצ'יל, כללי הדיון אמורים להשתנות באורח דרסטי כאשר מטפלים באפשרות של היווצרות מצבים העלולים להתגלות הרי גורל מבחינת הביטחון הלאומי (כמו למשל האפשרות של כיבוש לונדון אחרי דנקירק). כאן יהיה זה ראוי ונכון להתייחס ליכולת של האויב במנותק מהכוונות האידיאולוגיות או האופרטיביות שלו, שכן כאשר היכולת מספקת הזדמנות מוחשית להשגת הכרעה היסטורית קורצת, השפעתה על הכוונות עלולה להתרחש בר-לילה. כאשר זנים אפוא ביכולת העשויה להטות את כף המאזניים לכיוונה של הכרעה, יש לשקול את כל צעדי המנע המתבקשים, ולהשתחרר מהמכשלה הקלסית של "הערכת הכוונות"

מניעת גיוסם של המילואים והצטיידותם, ועל-ידי שיבוש מערכות חיוניות אחרות.

התרופה המסורתית שניתנה לעקב האכילס הגיאוגרפי התחלקה לשניים: הכנתו של תהליך גיוס מהיר ביותר לאוגדות המילואים, שיאפשר להטילן למערכה בתוך 24 שעות (תהליך ששופר בעקבות הליקויים שנתגלו ב-1973); והסתמכות יתרה על יכולתו של חיל-האוויר (לאחרונה עם דגש מיוחד על מסוקי-קרב) לעקוב אחר התקדמות האויב ולבלום אותה ביממה הראשונה למערכה.

אולם, ההערכה העומדת במוקד הדיון שלנו היא שהמצביאות החדשה שנוצרה לאחרונה, בעקבות כניסתם של הכוחות הפלשתיניים למרכז הארץ, הגבירה (ועוד תגביר בעתיד) את חולשתו של עקב האכילס הגיאוגרפי במידה כזאת, שלנגד עינינו מתהווה הפרה מוחלטת של שיווי-המשקל האסטרטגי.⁵ בעטייה של הפריסה הפלשתינית החדשה ביהודה ובשומרון הפכו התרופות המסורתיות שנמנו לעיל (הגיוס וחיל-האוויר) לבלתי-מספקות בעליל. המסקנה המתבקשת היא, אם כן, שעל ישראל לפתח במהירות תרופות חדשות שיהלמו את המצב שנוצר.

דומה שקשה לחלוק על כך שישיראל היתה גגיעה במיוחד ליישום של אסטרטגיית הגישה העקיפה אל העורף גם לפני הסכמי אוסלו, בשל קרבתו היתרה של חלק נכבד מהעורף הצבאי והאזרחי שלה לחזיתות הצפון, המרכז, והדרום. על אחת כמה וכמה אפוא שפגיעות זו גברה עשרות מונים כתוצאה מהתמקמותם של הכוחות הפלשתיניים הקלים בקרבה מידית לרוב הערים הגדולות בישראל ולמרבית בסיסי המילואים ושדות-התעופה הצבאיים שלה. ייאמר מיד, שמקצת האמונים על ביטחון ישראל שנחשפו לגרסה שונה ומפורטת יותר של מאמר זה, הגיבו באזכור העובדה שאסטרטגיית של גישה עקיפה אל העורף הישראלי לא ננקטה עד היום על-ידי הצד הערבי (להוציא אולי את המצב שהתהווה כמעט מאלינו בשנת 1948). אולם תשובתנו היא שהדבר אינו בלתי-אפשרי על-פנינו, וכמעט שניתן לומר: מתבקש.⁶

בנקודה זו ראוי להיזכר בקביעתו של ב"ה לידל-הארט, מגדולי התיאורטיקנים הצבאיים במאה העשרים, שאין לך אסטרטגיית מתאימה יותר להתגברות על כוח צבאי המוכיח את עצמו ככוח בעל כושר עמידה בהתנגשות חזיתית (ישראל, למשל) מאשר גישה עקיפה אל העורף.⁷ וככל שהעורף המותקף "עורפי" יותר במהותו, משמע מנהלתי או אזרחי יותר, כן תגדל התועלת שתופק מערעורו הפתאומי בעת משבר, ויגברו הסיכויים להתמוטטות פיסית ונפשית של מערכי הכוחות הלוחמים בחזית.⁸

בפרק הבא של המאמר נצביע על מופרכותן של שלוש מן הדעות המקובלות הרווחות במערכת הביטחון הישראלית, ש"יתפקידן" למנוע התייחסות רצינית לאפשרות של מתקפת גרילה פלשתינית כחלק ממלחמה כוללת. בפרקים 3 ו-4 נציג בקיצור נמרץ את האופציות ההתקפיות העומדות לרשות הצד השני, הן מבחינת הכוחות הקלים הפוטנציאליים, והן מבחינת המטרות האפשריות. בפרק 5 נציע תרופות למצב שנוצר, שהקו המנחה שלהן הוא הצורך להקנות יכולת התגוננות ועמידות מידית לעורף הישראלי, במובן הרחב של מונח זה. המענים שיוצעו בחלק זה חורגים מפתרונות השרוול השגרתיים שמציעה מערכת הביטחון (תגבור, מודיעין, וכדומה), ומהווים דוגמה לשינוי התפיסה

⁵ כמאל חסן עלי, שכיחה כשר-ההגנה המצרי וכשר-ליחו של סאדאת למשא-ומתן עם ישראל, מסביר שיתרונו העיקרי של הש-לום המצרי-ישראלי טמון בכך שהוא מוביל למדינה פלשתינית נבחרת לוח הבינלאומיים שהי-נם "בלתי-נסבלים" מבחינת צורכי הביטחון של ישראל: "משמעות השלום עבור ישראל היא... קיומה של מדי-נה פלשתינית בגבולה של ישראל הוא דבר מעורר לחלה, ואין זה משנה מה יהיו הערובות שיי-תנו לישראל". ראה את ספרו: **לוחמים ועושי שלום**, עמ' 70-71; תר-גם: א' רובינון, 1986.

⁶ למזלה של ישראל, מלח-מת העצמאות התנהלה בשני שלבים נפרדים: עד 15 במאי 1948, נגד ער-ביי ארץ-ישראל בלבד; ו-15 במאי ואילך – נגד צבאות ערב, שזכו לסיוע דל ביותר משרידי הכוחות המקומיים שנותרו בטוח.

⁷ ב"ה לידל-הארט, **אסט-רטגייה של גישה עקי-פה**; תרגום: אלחנן אורן, 1980.

⁸ דוגמאות היסטוריות למשמעות האסטרטגית הגלומה לעתים בפריצת-תם של כוחות קלים לעורף האויב אינן חס-רות. כדי לשבר את האר-ץ, נזכיר את חזיתם של לוחמי הווייטקונג, על חימושם הדל לעורף הדרום, שהיתה גורם משמעותי בערעור כושר העמידה של דרום וייט-נם וארצות-הברית.

(אפילו במקרים שבהם היא נסמכת על "ידע מודיעיני מוצק").⁹

ב. התרעה: הגורם השני המאפשר להשתמש מדין באפשרות של מתקפת גרילה פלשתינית, ואו כוחות קומנדו נוספים, בעת מלחמה כוללת, הוא כאמור האמונה הרווחת בדבר זמן התרעה מוערי של 12 עד 24 שעות. מה שיאפשר, לכאורה, לנצל את פסק הזמן שיווצר הן לגיוס מהיר שיביא לסגירת פער היכולות מול צבאות ערב הסדירים, והן להצבת חסימות והטלת מצור על הכוחות הפלשתיניים. תרחיש זה נסמך בראש ובראשונה על... המלחמה הקודמת. כלומר על העובדה שב-1973 זוהו סימני מלחמה (או "תרגיל גדול") כ-20 שעות לפני הפתיחה באש.

מול קונספציה זו נציב שתי הסתייגויות. הראשונה היא שעל-פי "עקרון החסד", ראוי להניח שהמוחות בצד השני שוקלים במונחי רווח והפסד, מבחינתם, את שתי החלופות הבאות, (א) ו-(ב), וגם את הפשרות ביניהן:

(א) יציאה למערכה עם הכנת שטח של 12-24 שעות

יתרונות: ניצול מלא של כל הכוחות והציוד מיד עם פתיחת המערכה.

חסרונות: אפשרות של מכה אווירית מונעת, הכנסת העורף בישראל לכוננות ספיגה. וחשוב מכול: התחלת גיוס אוגדות המילואים וכניסתן למערכה בתוך שעות ספורות מתחילת הקרבות, והטלת סגר צבאי הדוק על הכוחות הפלשתיניים לשם כליאתם בשטחם.

(ב) יציאה למערכה תוך ויתור על הכנת שטח¹⁰

יתרונות: הפתעה וחוסר תגבור בקו, פער זמן של 24 שעות עד הטלת אוגדות המילואים הישראליות למערכה, ואפשרות ריאלית לשיבוש חמור בגיוסן. וחשוב מכול: סיכוי משופר להחדרת מספר גדול יותר של כוחות פלשתיניים קלים (וכן כוחות אחרים) אל מרחבי העורף המצומצמים של ישראל עם פתיחת המערכה.

חסרונות: ניצול לוקה בחסר של מצבת הכוחות הקרקעיים בשעות הראשונות. וחשוב מכך – בכוח האווירי ובטק"קים, ובמוכנות לקויה מבחינה תדריכית.

ההיערכות הישראלית הנוכחית (כפי שיודגם בפרקים 3 ו-4) מעניקה מענה סביר לתרחיש א' בלבד. לפיכך היא מאפשרת לאויב סיכויי הצלחה משופרים, אם יפתיע עלידי בחירה בתרחיש ב', הפחות שגרתי (ובכך גם מעלה, מדרך הטבע, את סבירותה של הבחירה בתרחיש ב' או בצורה דומה לו, כזאת או אחרת).

ג. המתודה הניסיונית: המכשלה השלישית, המשבשת את הדיון בסיכון החדש שנוצר, היא כאמור הסתמכות היתר על הנסיון המקומי. הניסיון הזה מלמדנו, כאמור, שלמרות עשרות אירועים ספורדיים של חזירות מוצלחות של צוותי-גרילה פלשתיניים אל לב העורף הישראלי, מעולם לא התרחשה באזורנו מתקפה בזמנית של עשרות צוותי גרילה או קומנדו. אפילו במלחמת ששת הימים, שמצב

הפתיחה שלה בגזרת המרכז הקביל מבחינת-מה למצב הקיים בשטח היום (כלומר, כוחות הלגיון הירדני היו פזורים ברחבי הגדה, בקרבה מידית לערים המרכזיות, לנמלי-התעופה ולבסיסי המילואים של ישראל), לא התרחש תסריט הפריצה אל העורף שמפניו התריע שמעון פרס בספרו **כעת מחר** (שם, ראה הערה 3 לעיל). מדרך הטבע אפוא שהסיכויים כי המתכננים הישראליים יתייחסו לתרחיש כזה ברצינות אינם טובים.

אולם, למרבה הצער, ההקבלה למצב ששרר בשטח לפני 1967 אינה ממין העניין. ראשית, מכיוון שב-1967 עמדה לרשותה של ישראל תקופת המתנה מתוחה של שבועות מספר, שאפשרה להשלים את גיוס המילואים בעוד מועד ולפרוס אותם לאורך הקו הירוק בצורה שתמנע מתקפה כזאת (חוץ מזה, הגיוס הפך את האופציה של שיבוש הגיוס לבלתי-רלוונטית ממילא). שנית, למרות שבמלחמת ששת הימים, כמו גם במלחמת העצמאות, ירדן השתתפה במלחמה באורח מלא לצד מצרים, סוריה, עירק והפלשתינים, מנהיגיה לא היו שותפים לשאיפה להשמיד את ישראל או למוער את כוחה, מכיוון שהניחו שלא קיומה של ישראל כמשקל-נגד למדינות ערב החזקות, ייחרץ גם גורלה של ירדן החלשה לשבט. על-כך תעיד, בין השאר, העובדה שב-1948 וגם ב-1967 לא ניסו הירדנים לתקוף, או אפילו לרכז כוחות, באזור הבטן הרכה של ישראל במישור החוף, אלא השקיעו את מירב מאמציהם בניסיון להשיג הישגים קרקעיים מוגבלים בגזרות ירושלים והר חברון, הפחות בעייתיות מבחינת השפעתן הכוללת על יכולת העמידה של ישראל.¹¹

יש גורסים ששיקול דומה עשוי גם לרסן את הפעולה הפלשתינית כלפי ישראל, אם וכאשר ייווצר מצב דומה. על-פי פרשנות זו, קיימת בהנהגה הפלשתינית המפוכחת רתיעה מהכרעה סופנית של ישראל, מחשש להיווצרותה של הגמוניה מצרית ואו סורית במרחב, ומחשש שהגמוניה זו תשבש את העצמאות הפלשתינית לאחר השמדת ישראל, ממש כפי שההגמוניה הסורית בצפון משבשת כיום את עצמאותה של לבנון. חסידי הפרשנות הזאת מדגישים את העובדה שהפלשתינים מודעים לא פחות מהישראלים לטענות המצריות בדבר שייכותן ההיסטורית של אילת ומחצית דרומה של ישראל למצרים, ולטענות הסוריות בדבר שייכותם ההיסטורית של מפרץ חיפה ומרבית צפונה של ישראל לסוריה. אולם הסתמכות גורפת על ספקולציות מעין אלה, ביחס לשיקול-הדעת של הפלשתינים ולכוונותיהם, עלולה להתגלות כמשענת קנה רצוף, מכיוון שהלחץ הערבי על הרשות הפלשתינית החלשה עלול להיות כה כבד, עד כי יקשה עליה להימנע ממילוי התפקיד שתטיל עליה האומה הערבית, אם וכאשר יפרוץ עימות ישראלי-ערבי כולל.

III. הכוחות הפלשתיניים

הגורם העיקרי המאפשר מתקפת פתע מוצלחת על העורף הישראלי הוא, כאמור, כוחותיה הקלים והמאומנים למחצה של המשטרה הפלשתינית.

⁹ כפי שהעירה בזמנו ועדת אגרנט, לו נהגה מערכת הביטחון הישראלית בשנת 1973 להתייחס ליכולת המרבית של האויב שנוצרה בשטח באורח טהור, כלומר, תוך הפרדתה מהמכשלה הקלסית של "הערכת כוונות" מבוססת מודי עינית או מדינית, לא היינו מתקרבים להכרזה "הנה הולך לנו הבית השלישי" מפי שר-הביטחון.

¹⁰ הכוונה לתרחיש של "עורף לים-נוסעים-יורים", כאשר בד בבד נכנסים להשלמת הכנות של הזרמת אספקה, קידום מסוקים, הזעקת חיילים מחופשות, גיוס מילר, אים, הכנת טילי קייק וחיל-האוויר; או לחלף פין, לאפשרות של פתיחה באש לאחר הכנה קצרה של שעה-שעתיים, דהיינו, בלוח זמנים שלא יאפשר למידע להגיע בו מן לדרג מקבלי החלל טות במערכת הביטחון הישראלית לשם הערכ-תו, גיבוש החלטות כלש-הן, וביצוען, בטרם הפתיחה באש.

¹¹ על-כך ראה בספרו המר-תק של עבדאללה אל-תל, ששירת כמפקד כוחות הלגיון הירדני בגזרת ירושלים במלחמת העצמאות, המאשים את הפיקוד העליון של הלגיון בהכשלה שיטתית של כל יזמה התקפית משמעותית כלפי ישראל.

במקרה של מלחמה כוללת כמעט אך ורק לצורכי מגן, כך שלא ייווצר סיכון של ממש ברמת הביטחון הלאומי. לשון אחר, הכוח הפלשתיני יופעל לשם "בזבזון" בהגנה זמנית וחסרת תוחלת על הערים בשטחים, ממש כמו כוחות ירדן בשנת 1967. אולם הנחת הדפנסיביות אינה יותר מאשר הנחה, ולכן אינה הופכת את הנחת הניצול הנכון והרציונלי מבחינה צבאית, דהיינו: הטלת המידית של חלק מהכוח האמור לתוך שטח ישראל, לשם שיבוש המערכות העורפיות של צה"ל והמדינה בנוסח אסטרטגיית הגישה העקיפה, להנחה בלתי סבירה.

הנחה אחרת שקנתה לה מהלכים במערכת הביטחון היא שלהתקפה מהסוג שיתואר להלן נדרשות, מעבר לכינון היכולת הצבאית הכללית, גם הכנות ייעודיות ארוכות-טווח, כגון: ציוות כוחות, אימונים ותדרכים, על-פי המטרות הספציפיות שיוקפו, הכנות שכמותן לא נתגלו עד כה בקרב כוחות הרשות הפלשתינית, ושגם אם תיערכנה בנהל קרב חפז של 10-15 שעות, עדיין תהא בידי ישראל שהות מספקת לגלות את הדבר ולפעול לנטרולם. אולם, כפי שהסברנו בפרק 2 לעיל (ראה נקודה ב), אין לשלול על הסף את התגשמותו של התרחיש הפחות נפוץ, של הטלת כוחות לפעולה ללא הכנה ייעודית מוקדמת, בין אם הדבר ייעשה מתוך שיקול מפוכח מראש של ויתור על הכנות ייעודיות כדי למנוע גילוי, חסימה ונטרול על-ידי היריב, ובין אם מתוך החלטה מהירה לנצל חלון הזדמנויות קצר בשעת משבר. המחיר הצפוי של הטלת כוחות המתאימים למשימות באופיים אך חסרי כל הכנה ייעודית (או רק לאחר נוהל קרב מקוצר של שעה-שעתיים), הוא ללא ספק שיבושים קשים ויעילות חלקית בביצוע, אך עדיין זו עלולה להיות הפעלה תכליתית מאוד, ולפיכך מועדפת על-ידי יריב נבון.¹⁴

IV. מטרות והשלכות

הנחתנו היא שמבחינה צבאית גרידא, מטרות האופטימליות של הכוחות הפלשתיניים שתוארו לעיל (בשיתוף אפשרי עם כוחות קומנדו מוסקים או מוסעים מן המדינות השכנות שיעקפו את קווי החזית) תהא לנטרל ולשבש את פעילות העורף הצבאי והאזרחי בנקודות התורפה הרגישות ביותר, דבר העלול להביא לקריסה כללית של כל המערכות החיוניות בזו אחר זו. כל זה ייערך כך, שהצד הערבי יימנע למעשה מהסיכונים שהוא עלול להמיט על עצמו אם ינסה להשיג את אותה התוצאה באמצעות נשק לא-קונונציונלי.

כאן ראוי להדגיש את הדבר הבא: אין להשוות את התכליתיות של התקפות קרקעיות על המטרות שיוצגו להלן, עם התכליתיות שתהיה לתקיפת אותן המטרות בהפצצות מהאוויר, בהפגזות ארטילריות, או בטילים חמושים בראשי-נפץ קונונציונליים.¹⁵ במקום לעסוק בנייתוח מפורט, נסתפק בדוגמה ידועה: כמה חוליות RPG, שמנו כמה עשרות לוחמים צעירים ובלתי-מומנים שפעלו מתוך הגבעות והפרדסים בשולי כביש החוף הלבנוני במלחמת שלי"ג, הוכיחו את עצמן כתכליתיות בעיבוד

כוחות אלה מאורגנים במסגרות צבאיות למחצה, הכוללים כבר כיום, עוד לפני השלמת הנסיגה על-פי הסכמי אוסלו וכינונה של מדינה פלשתינית, כמה עשרות אלפי לוחמים. אם נניח עימות כולל שבו נוטלים הפלשתינים חלק, הרי בהנחה זהירה של הקצאת 10 אחוזים מלובשי המדים החמושים לצורך חזירה לשטחי ישראל שמעבר לקו הירוק בגל הראשון, מדובר כבר כיום בפלישה נרחבת של 4,000 לוחמים.¹² מה שיסייע מאוד להצלחתה של מתקפת גרילה זו יהא היעדרם של כל גדר ומכשול בשטח (נכון לעכשיו), וכן גישתם של הכוחות הללו ליעדים שיפורטו בהמשך במערכת כבישים ודרכי-עפר מסועפת ביותר, המוכרת להם היטב.

משמעות הדבר היא שעל מערכת הביטחון הישראלית להביא בחשבון את אפשרות הטלתם לפעולה של עשרות או מאות כוחות זעירים, שגודלם עלול לנוע מפלוגות עד צוותים וחוליות (בחלוקה שרירותית לצוותים של 10-15 לוחמים נקבל בין 200 ל-400 צוותים). סביר אמנם להניח שחלק מהכוחות החודדים יבחר לחצות את הקו הירוק בצעידה רגלית נינוחה, אבל יש לשער שרובם יסתייעו בטנדרים, ברכב מסחרי ובמאות מכוניות פרטיות שילקחו בחירום מהאוכלוסייה המקומית בגדה וברצועה. נכון להיום יעמוד לרשותם, על-פי מקורות גלויים, חימוש קל בלבד: 30 אלף תתי-מקלעים, מקלעי 0.3, רימונים, טילי "לאוו" ו-RPG, מוקשים, מטעני-צד, וגייפים ושריוניות שהותקנו בהם מקלעים.¹³

צריך לזכור, שבעוד צה"ל מחזיק קו בלימה מבוצר, ממוקש וממוכשל בגבול הצפון, ומכין את עיקר כוחותיו למלחמה חזיתית בדרום ובצפון מול צבאות מצרים וסוריה, נקודות הפתיחה של "המשטרה" הפלשתינית הן כאמור במרכז הארץ. כשליש מכוחותיה ממוקמים, נכון לעכשיו, בקלקיליה ובטול-כרם, בבית-לחם וברמאללה, ובגינן (משמע בפאתי מישור החוף, בפרברי ירושלים, ובשולי עמק יזרעאל, בהתאמה). שארית הכוח מוצבת ברצועת עזה ובשלוש הערים העורפיות ביהודה ובשומרון: שכם, חברון ויריחו, מה שמוסיף להפעלתם הממשית נגד נקודות רגישות ברחבי ישראל כ-60 דקות נסיעה (90-120 דקות בצירי עפר עוקפים) ברכב פרטי ומסחרי.

הכוחות הפלשתינים הרשמיים יוכלו להתגבר את עצמם בשעת עימות במהירות על-ידי גיוס מהיר ובלתי-מסודר (מעין "פזעה") של כוחות עזר מבין חברי הפת"ח (השומר על קיום מסגרותיו), ארגוני הסטודנטים, צעירים וכדומה. כוחות אלו ייקראו ככל הנראה לסייע במשימות הגנתיות, או במשימות של חסימת צירים והטרדת התנחלויות שכנות ובסיסים צבאיים בשטחים, במטרה לשחרר חלק מהכוח הסדיר והמיומן יותר למשימות ברחבי ישראל.

לכך יש כמובן להוסיף את ארגון החמאס. יכולתו המוכחת של החמאס לשלוח שתי חוליות מתאבדים של 2-3 אנשים בתוך שבוע, מעידה על-כך שהחמאס – אם וכאשר יזכה בשעת עימות כולל לברכתה ולעזרתה הלוגיסטית של הרשות הפלשתינית – עלול לצייד עשרות רבות של מתאבדים בחומרי-נפץ, ולהחדירם בהתרעה של שעות ספורות לנקודות רגישות בשטח ישראל (תחנות טלוויזיה, מרכזי גיוס, צמתים מרכזיים, בתי-חולים וכו').

ההנחה המקובלת, והנוחה יותר לעיבוד ("סיבירות גבוהה", כבר אמרנו!) היא שהכוח הפלשתיני יופעל

¹² בספרו **מדינה גבנה אל הים** (פרק ג') מתריע יגאל אלון מפני הסכנה החמורה הגלומה באפשרות של מלחמת בזק הנפתחת בהחזרה מהיר רה של כוחות קרקעיים קלים ומפוצלים לעורף הישראלי (כולל אפשרות של הנחתת כוחות קלים מהים), שמטרתה ליצור אנדרולמוסיה ולשבש את קווי התחבורה הפנימיים של ישראל. לניחוח דומה ועדכני יותר, ראה את הפרקים הרלו וונטיים בספרו של נתניהו, **מקום תחת השמש**, 1994.

¹³ ראה, למשל, **הארץ**, 1.10.97.

¹⁴ מן הראוי לזכור, שאף כי לא ידוע לנו על אימונים של ערביי ישראל בשנת 1948, הכוחות הקלים שלהם העמידו אותנו במצב קשה במרס 1948, לפני פלישת הצבאות הסדירים.

¹⁵ ההיגיון מחייב שהפעלה של טיל קרקע-קרקע קונונציונלי לא תכוון לחסימת זרימת המילר אים בצירים כי אם לעי-כוב ההתייצבות של המילואים, בגלל הצורך לדאוג להובלת המש"חיות למקום מבטחים, ו/או למקלוט ואיטום להרגעה וכיו. לניתוח מפורט, ראה את מאמריו של יואש צידון-ציא: "How: Israel 2000 – will it Fare if Shrunk to its pre-Six Day War (1967) Borders?" בספר **Israel at the Crossroads**, 1997, הוצאת מרכז אריאל למחקרי מדיניות. וכן: "כמה יעלו התחליפים הצבאיים לרמת-הגולן?" **נתיב**, 5/97.

התנועה על הציר יותר מאשר סוללות תותחים וקטיושות (או לחלופין – ממספר טילים קונוונציונליים) הפועלים ממרחק. בל נשכח, שאם בכבישי לבנון הוכחה יעילותן של חוליות זעירות נגד טורי שריון שנהנו מעצמת-אש בלתי מבוססת, הרי בכבישי השרון, רמות-מנשה והגליל התחתון, אנו עלולים למצוא את החוליות הללו מול טורי אוטובוסים עמוסים מילואימניקים, חסרי אמצעי-לחימה.

דבר נוסף, שראוי להדגישו, הוא שאין להשוות בין הקושי המקומי והאזורי הנוצר בגלל התקפה חבלנית בודדת, על ציר מרכזי למשל, כפי שהיה, לדוגמה, באירוע אוטובוס הדמים בכביש החוף, לבין ההשפעה המצטברת של עשרות פעולות מסוג זה הנערכות ברזמנית. הבדל כמותי (למשל, ההבדל בין חוליית מחבלים אחת לתריסר חוליות המשתלטות על עשר נקודות שונות לאורך אותו הציר) יתורגם חי-שקל להבדל איכותי. האמצעים הקיימים בישראל לטיפול בחדירה של חוליות מחבלים בודדות (סיירות, ימ"מ וכד') אינם מספקים מענה מתאים לתסריט שמעון פרס (ראה לעיל) המדבר על פריצה ברזמנית של אלפי לוחמי גרילה פלשתיניים ללב המדינה בעת מלחמה כוללת.

להלן אפוא הצעה ראשונית לסוג מטרות העורף המועדפות של מתקפה מעין זו, בחלוקה סכמטית לשלוש קטיגוריות: התארגנות המילואים, בסיסי חיל-האוויר ומפקדות, ומטרות חיוניות בעורף האזרחי.

1. התארגנות המילואים

פי שצינו, חלק חשוב בתשובתה של ישראל לקושי הנובע מממדיה האנושיים והגיאוגרפיים הזעירים, מתבטא במערך המילואים המורכב מרבבות חיילים המגיעים במהירות מבתיהם כאזרחים. אולם כאמור, קיים חשש רציני שהמסות האדירות של רבבות בני-אדם לא חמושים, שייטלטלו בכבישים ביממה הראשונה למלחמה, יתגלו כטרף נוח לכל כוח קל שיתנכל להם בפרק הזמן שלפני הפיכתם ללוחמים. אפשרויות הפגיעה במערך המילואים הישראלי בשעת גיוס חירום מתחלקות לשלוש:

א. ימ"חים: ניסיון של הפלשתינים לחדור תוך שעה-שעתיים מפרוץ העימות לימ"חים שבהם מתנהלים גיוס המילואים והפיכתם ליחידות לוחמות. במצב הנוכחי עשוי להתחולל בשעות הפתיחה של העימות מעין מרוץ פלשתיני-ישראלי לעבר הימ"חים. אם יצליחו הכוחות הפלשתיניים החמושים המצויים בגדה וברצועה, שמרחקם ממרבית הימ"חים הצה"ליים דומים לאלה של אנשי המילואים במקומות מגוריהם, להגיע לימ"חים בכוחות קטנים שישתמשו בכלי-רכב מסחריים או במכוניות פרטיות, לפני הגעת אנשי המילואים או בטרם נשלם תהליך התחילותם, התוצאה עלולה להתבטא בכיבוש והרס הימ"חים (שהגנתם בשגרה מוגבלת ביותר).

המשמעות האסטרטגית היא, שבמקרה של הפתעה מלאה או חלקית, משמע, בהתרעה קצרה מדי להתארגנות הגנתית מקיפה, יש לכוחות

הפלשתיניים – המחוברים באלפי חיבורים למערך הכבישים ודרכי העפר המסועף של ישראל – אפשרות ריאלית לנטרל חלק ניכר מחטיבות השריון והחי"ר של מערך המילואים ככוח לוחם (בעיקר בצפון הארץ) או לשבש אותן, משמע – עוד לפני כניסתן למערכה. מובן שהתקפת כוחות קלים על הימ"חים תהיה תכליתית, אם כי במידה פחותה בהרבה, גם אם תבצע שעות אחדות מאוחר יותר, בעיצומו של תהליך ההכנות וההצטיידות.

ב. צירים: פגיעה בצירים העיקריים שבהם ינועו הכוחות לימ"חים יכולה להיעשות על-ידי כוחות בסד"כים שונים. מחלקות או פלוגות עלולות להשתלט על צמתים או על נקודות שולטות ולהיאחז בהם. חוליות או צוותים עלולים לגרום לעשרות הרוגים, ולהביא לפקקית-נועה ולחסימות בצירים מישוריים או הרריים על-ידי שימוש במגוון אמצעים: מטולי "לאוו" ו-RPG, מקלעונים, רימונים, מיקוש הכבישים, השתלטות על אוטובוסים ומשאיות והצבתם לרוחב הכביש כמחסום בוער, פיזור מסמרי נינג'יה, שמן, וכדומה. כל זאת, תוך כדי תפיסת עמדות בגבעות ובטרשים או בפרדסים מסביב, ובעיקר בשעות החשכה.

האזורים הרגישים: צירי מישור החוף – "הכביש הישן" ו"כביש החוף" (שאליהם ניתן להגיע במכוניות פרטיות מאזורי קלקיליה וטול-כרם בתוך 10-15 דקות; או לחלופין – רגלית, בתוך שעה-שעתיים, דרך השדות והפרדסים); וכן ציר ירושלים-תל-אביב, באזור שער הגיא ולטרון; צירים חוצי כרמל – נחל עירון וואדי מילק; וצירים בעמק ובגליל – כביש הסרגל, בקעת בית-נטופה, ובקעת בית-הכרם.

ההשלכות הצפויות: עיכוב של שעות ארוכות, עד יממה או שתיים, בהגעת רוב חיילי המילואים לימ"חים; מאות רבות של הרוגים ואלפי פצועים, ופגיעה מורלית קשה.

ג. נקודות האיסוף: פגיעה ממוקדת בנקודות האיסוף וההסעה שבהן מתרכזים בגיוס חירום אלפי אנשי מילואים באנדרלמוסיה גדולה, תוך זמן קצר מפתיחת הגיוס, על-ידי חוליות קטנות שיגיעו ברכב פרטי, או על-ידי מתאבדים של החמאס. במיוחד מועדות לפרוענות תחנות הגיוס וההסעה בערי קו התפר (ירושלים, ראש-העין, כפר-סבא, וכו').

לסיכום: המצב שנוצר בעקבות ההסכמים עם הפלשתינים מעניק להם ולבעלי-בריתם בעולם הערבי יכולת לגרום לשיתוק, או למצער לשיבוש קשה ביותר, של עיקר התארגנות המילואים בשעות הראשונות של מלחמת פתע, תוך הסבת אבדות כבדות בנפש ובציוד. מובן מאליו שנוסף על האמור לעיל אסור להתעלם מהאפשרות של התקפות בעלות אופי דומה על מפקדות ראשיות, בסיסי מודיעין, בסיסי הכוח הלא-קונוונציונלי, וכדומה.

2. בסיסי חיל-האוויר ומפקדות

א. **בסיסי חיל-האוויר:** כפי שציינו, התרופה השנייה

לפגיעותה של ישראל למתקפת בזק בחזיתות הדרום והצפון מבוססת במידה רבה על הפעלתו הגמישה של חיל-האוויר ועל יכולתו להבטיח הן את הגנת שמי ישראל והן סיוע מסיבי לכוחות הסדירים הדלילים בבלימת טורי השריון ו/או הכוחות המוסקים של האויב. לפיכך, אל לנו להתעלם מהאפשרות שבסיסי חיל-האוויר עלולים להיבחר על-ידי ההנהגה הפלשתינית ו/או על-ידי האסטרטגים בקהיר ובדמשק כיעדים המועדפים ביותר למתקפת גרילה של הכוחות הפלשתינים עם פתיחת מלחמה.

לשון אחר: מאחר שבצבאות ערב נכשלו עד כה בהכרעת חיל-האוויר הישראלי באמצעים המקובלים של הפצצת שדות-תעופה, יירוט אווירי, ומערך נ"מ, **מתבקש** מצדם ניסיון לנצל את האופציה שנוצרה בשטח על מנת להכריע את חיל-האוויר על הקרקע, על-ידי ניצול מפתיע, לכאורה, של הגנתם הקרקעית הלוקה בחסר של בסיסי.

הפגיעות של שדות-תעופה הצבאיים של ישראל להתקפת בזק פלשתינית ברורה מאליה: רובם המכריע (להוציא את רמון ועובדה) נמצאים כבר היום בטווחים של 20 עד 40 קילומטרים משטחי הרשות. דהיינו, מכוחות צבאיים למחצה עוינים, המחבורים אליהם במערכת מסועפת של כבישים ודרכי עפר. במיוחד רגיש מצבם של בסיסי חיל-האוויר במרכז הארץ ובצפונה, שגדרותיהם נושקות למטעים ושדות, מה שמאפשר מן הסתם התקרבות סמויה יחסית של צוותים ומחלקות במכוניות פרטיות או טנדרים תוך שימוש בתכסית.

על פגיעותם של שדות-תעופה צבאיים לכוחות זעירים המגיעים לעורף האויב יעידו פעולות ה-SAS הבריטי במלחמת-העולם השנייה: לוחמיו של קולונל דייויד סטרלינג, שפעלו בצוותים של 3 עד 48 לוחמים, הצליחו להשמיד יותר מ-250 מטוסי-קרב גרמניים שחנו על הקרקע במרחק עשרות קילומטרים בעורף הקוויים של רומל באפריקה, בתריסר שדות-תעופה צבאיים.¹⁶ דפוס הפעולה כלל חדירות רגליות ובגיפיים ומשאיות קלות ללב שדות-תעופה, תוך שימוש במקלעים, ברימונים, ובמטעני חבלה שהוצמדו למטוסים באיספלניות.

דפוס פעולה נוסף שיש להביא בחשבון הוא פגיעה במטוסים בקטעים הרגישים לאחר המראתם ו/או לפני נחיתתם על-ידי כוחות קטנים (צוותים או חוליות) שימתינו מחוץ לגדרות, בין פרדסים ומטעים, באמצעות טילי "סטרלה" ו"סטיונגר", בירי מקלעים או בירי ממרחק במרגמות קלות וטילי נ"ט. למותר לציין שהתכליתיות של הטרדות מחוץ לשדות-תעופה נופלת בהרבה מזו שתושג על-ידי פלישה לשטחי השדות עצמם, מה גם שככל הידוע כמות הנשק הנדרש לשם כך והמצוי כעת ברשות הפלשתינית (טילי נ"מ, מרגמות קלות, קטיושות, מקלעי 0.3 ו-0.5). נמוכה. עם זאת, יש לציין כי סכנת טילי הנ"מ ו/או טילי הנ"ט המונחים

עלולה להתפתח בפתאומיות על-ידי החדרת כמות משמעותית מהם לשטחי הרשות, ברכב, בספינה או במסוק.

ב. **מפקדות:** הוא הדין לגבי מפקדות חיוניות, כגון מחנה מטכ"ל, הפיקודים המרחביים, מחנות מודיעין, בסיס חיל-הים בחיפה ובאשדוד, וכדומה.

3. העורף האזרחי

ה. ימצאותם של כוחות קלים בקרבתו המידית של העורף הישראלי מאפשרת לפגוע בחלק ממרכזי העצבים החיוניים תוך הקצאת כוחות מזעריים. פגיעה זו, אף שתהא לה כמובן גם משמעות מעשית-תפקודית, עיקר חשיבותה בנוק המורלי העצום שהיא עשויה לחולל בעורף ובחזית גם יחד.

א. **התקשורת האלקטרונית:** על-פניה – המטרה הנקודתית המועדפת והפגיעה ביותר בין המטרות האזרחיות. דפוס הפעולה המתבקש מאליו הוא פריצת חוליות חמושות לשם השתלטות זמנית על תחנות הטלוויזיה והרדיו הכלל-ארציות תוך כדי שידור, תוך החזקת בני-ערובה, או לחלופין פיגועי מתאבדים שיקטעו את השידורים מתחנות אלה ויגרמו לדמורליזציה כללית.

ב. **שכונות בקווי התפר:** המטרה האזרחית הרחבה והמשתלמת ביותר מבחינת הנזקים שייגרמו לכושר העמידה של ישראל. המדובר בשכונות עירוניות "גובלות פלשתיני" בכפר-סבא, בראש-העין, במודיעין, בירושלים, וכן ביישובים כמו צור-יגאל, כוכב-יאיר, רעות, קציר וכדומה. די בפלישה ממשית לשכונות אלה על-ידי כוחות בגודל של מחלקות או פלוגות (20 עד 80 לוחמים) מהרשות הפלשתינית, כדי לחולל פניקה ובריחה המונית של התושבים מהן ומכל האזורים הסמוכים. המטרה: לחולל בהלה ותחושת אנרכיה והתמוטטות טוטלית. וכן, בהסתמך על רמת המינוע הגבוהה של האוכלוסייה היהודית, לעורר מנוסה המונית של תושבי השכונות האמורות והאזורים הסמוכים על מנת לחולל לחצי תנועה אינסופיים בצירים המשמשים להסעת המילואים לימ"חים.

ראוי לציין שכבר כיום, לפני השלמת הנסיגה בגדה והתעצמות הכוח הפלשתיני שככל הנראה תבוא בעקבותיה, יש באפשרותה של המשטרה הפלשתינית לחדור לחלק משכונות התפר בצעידה רגלית מזורזת של מספר דקות מבסיסה. כך, למשל, בשכונות תפר כגון שיכון יוספטל בכפר-סבא, מול קלקליה, או נוה-יעקב בירושלים, בפאתי רמאללה. יש להעיר כי תשובת השרוול המקובלת, כי "כוח המסק"רים הצה"לי יקנה בעת חירום הגנה לשכונות התפר" אינה סבירה, וזה משלושת טעמים: (1) המרחק הקצר שעל התוקפים לעבור; (2) אופיו הבנוי והאזרחי של השטח; (3) הזדקקות למסק"רים לבליתמו של שריון האויב בחזיתות החיצוניות. בנקודה זו יש לשוב ולהתריע בפני השלכת יחבנו

¹⁶ ראה וירגיניה קולאס, **מפקד הרפאים**, תרגום: יעקב גולדמן, 1964.

על ההערכה הנפוצה, שהזכות המפוקפקת להתקפות מסוג זה היא "זכות" השמורה אך ורק להתנחלויות בשטחים. הערכה זו נסמכת על ניסיון העבר (דפוס הפעילות הפלשתינית בפרשת המנהרה) ולא על ייחוס היגיון צבאי טהור למתכנני הצד השני. לצורך סוגיה זו יש להבחין באופן ברור בין: א) הטקטיקה הננקטת על-ידי הרשות הפלשתינית בעת מאבק מוגבל עמנו; ו-ב) הטקטיקה שבה תנקוט הרשות בעת מעורבות אפשרית שלה במלחמה סורית-מצרית-פלשתינית כוללת, שמטרתה לנסות ולהוריד את ישראל על ברכיה מבחינה צבאית ומדינית. במקרה הראשון עולה סבירותן של התקפות על ההתנחלויות (יותר לשם עצם ההתקפה מאשר להשגת הכרעה), כפי שחינו בפרשת המנהרה ביישוב נצרים, כיוון שצעד כזה נתפס כמעט כלגיטימי על-ידי חוגים נרחבים בישראל ובחוץ-לארץ, ולפיכך כמעשה שאינו מצדיק מלחמת חרמה נגד הרשות הפלשתינית.

במקרה השני, שבו תהא הרשות מעורבת ממילא במתקפה כללית על ישראל, הופכת התקפתם של יישובים ושכונות בקווי התפר, בתוך הקו הירוק, לסבירה לא פחות, בגלל שני השיקולים הבאים, המתייחסים הן לסיכויי ההצלחה של הפעולות השונות והן למידת תרומתן למאמץ המלחמתי הכולל: א) סיכויי המשטרה הפלשתינית להשיג הצלחות של ממש בפלישה והתמקמות בהתנחלויות אינם ברורים מאליהם, בהתחשב בריבוי כלי-הנשק שבידי התושבים, בגדרות ההיקפיות, בשמירה המאורגנת, בכיתות הכוננות, ובמוכנותם הפסיכולוגית של המתנחלים. ב) אפילו תושג הצלחה מקומית בהשתלטות על מקצת מההתנחלויות, היא לא תעורר בהלת-אימים ומנוסה כלל-ארצית בעשרות-אלפי מכוניות לעבר כבישי מישור החוף, כמו השתלטות זמנית על מספר שכונות עירוניות או כמה יישובים, כמו אלה שהוזכרו לעיל, בתוך תחומי הקו הירוק.

ג. **מתקנים טכניים:** מדובר במתקנים בעלי חשיבות אזורית או כלל-ארצית כגון: תחנת הכוח בחדרה, בת-הזיקוק בחיפה, חוות הגז בחיפה ובגלילות, מרכזיות בזק, שנאי כוח וארונות סעף. האפקט המקווה: הפסקות חשמל, דלקות ענק ליד הערים הגדולות, שיתוק זמני של קווי הטלפון הנדרשים בשעת חירום (לפגיעה ברדיו, בטלוויזיה ובקווי-הטלפון, תהיה משמעות גם מבחינת מהירות הגיוס של יחידות שונות).

ה. **אישים ובנייני ממשל:** משרד ראש-הממשלה ו/או מעונו, בית הנשיא, הכנסת, בית-המשפט העליון, על-ידי צוותים וחוליות שגיעו במכוניות פרטיות תמימות למראה לקרבת מקום.

סיכום פרק 4: גם אם אין הרשות הפלשתינית יכולה עדיין לתקוף ברזמנית, בתוך שעות ספורות, את מאות המטרות האפשריות שצוינו לעיל ולהתנכל להן, יש ביכולתה לתקוף עשרות מטרות כאלה לפי בחירתה, בנוהל קרב מזויר. כלומר, המוחות המתכננים בצד השני

(שליטי הרשות, מצרים וסוריה ורמטכ"ליהם) עלולים להביא בחשבון הפעלה פתאומית מסיבית של הצעדים הנזכרים בעת מלחמה כוללת.

דבר זה יהיה כמובן חסר תוחלת (ואולי אף בגדר התאבדות של ממש מצד הרשות הפלשתינית) אם יבוצע על-ידה בנפרד בשעת משבר ישראלי-פלשתיני, או אפילו בזמן של עימות בהיקף מוגבל בגבולות החיצוניים של ישראל (למשל, כפי שהיה עם סוריה במלחמת לבנון). אולם, הוא עלול להיות רב-תוחלת, ואולי אף להביא לקריסה מוחלטת של יכולת הבלימה וההתארגנות של ישראל, אם יתבצע כחלק ממתקפת פתע של המדינות השכנות, נוסח 1973. שכן, במקרה כזה עלולים הפגיעה המקיפה ביכולת הפעולה של חיל-האוויר, העיכוב הרציני בגיוס המילואים ובהזרמת תגבורות לחזית והפגיעה הקשה במורל החיילים והאזרחים, לגרום לקשיים פיסיים ומורליים חמורים דיים על-מנת לגרום לקריסת כוחות המגן הסדירים בחזיתות הצפון והדרום.¹⁷

V. פתרונות ומענים א-פוליטיים

מ צאנו, אם כן, כי מצבה הגיאוגרפי המיוחד של ישראל מזמין ניסיון להכריעה במתקפת בזק, בשילוב של שני מרכיבים: א) התבססותם של כוחות ערביים-פלשתיניים קלים בשנים האחרונות בלב הארץ, בקרבה מידית לריכוזי היישוב היהודי ולבסיסי הצבא ושות-התעופה הצבאיים (מצב שילך ויחמיר, ככל הנראה, אחרי השלמת הנסיגה וכינונה של מדינה פלשתינית עצמאית); ב) קיומם של יריבים פוטנציאליים מימים ימימה, המחזיקים דרך קבע אגרופי שריון אדירים במרחקים של 70 ק"מ (סוריה) עד 250 ק"מ (מצרים) משלושת המרכזים העירוניים: ירושלים, תל-אביב וגוש דן, חיפה והקריות, שבהם מרוכז הרוב המכריע של אוכלוסיית ישראל. עובדה זו, פירושה הנכון הוא שדי בכשל מערכתי משמעותי בן יום-יומיים, כשל העלול להיגרם על-ידי הכוחות הפלשתיניים הקלים שהישראלים נוטים לזלזל בחשיבותם, על-מנת להביא לחדירת מסות אדירות של שריון וחייר ללב היישוב.

טיבו של מצב זה, בשילוב עם הוכחת כוחה הצבאי הקרקעי והאווירי העדיף של ישראל בכל העימותים הצבאיים שפרצו בחמישים שנות קיומה, שהוא מזמין ניסיון להכרעה בחדירה ו/או בדילוג אווירי או ימי של כוחות קלים אל העורף. מכאן מתחייבת היערכות צבאית-אזרחית שתקנה לישראל עמידות בפני מתקפה מסוג זה.

דומה כי פתרון רציני למצב מחייב שידוד מערכות מסוים בחברה הישראלית, לצורך הפיכתה לבעלת כושר התגוננות ולחימה מקומית, בלי להסתמך על גיוסם של כוחות משוריינים כאלה או אחרים, הובלתם והכנסתם המסורבלת והאיטית יחסית לפעולה (24 שעות לפי התורה). לשון אחר, מבחינה מסוימת על החברה

¹⁷ אף שהגבלנו עצמנו במאמר זה לנושא הקורב וונציונלי, מן הראוי לציין שאחת מהמשימות הקורצות ביותר עשויה להיות השתלטות או פגיעה באתרים שמהם מופעלת היכולת האסטרטגית של ישראל.

הישראלית לחזור למצב של חברה אזרחית מגויסת, כפי שהיתה בעשורים הראשונים למדינה, או בדומה לחברה הפלשתינית בגדה וברצועה דהיום.

מטרת ההיערכות החדשה תהיה, מחד גיסא, להקנות יכולת בלימה, או לפחות צמצום, של היקף החדירה והדילוג של כוחות קלים אל העורף במקרה של מתקפת פתע הכוללת מאמץ מעין זה. ומאידך גיסא, ליצור מנגנוני חיסון (מעין נוגדנים) שיאפשרו למנגנונים החיוניים – אזרחיים וצבאיים כאחד – להתגונן ולהמשיך ולתפקד באורח סביר, גם במצב של אנדרלמוסיה קשה בעורף שתימשך ימים מספר.

דבר זה רלוונטי מאין כמותו גם למשמעות הפסיכולוגית של מתקפה מעין זו. מוכנות לטיפול במצב החמור העלול להתהוות תוביל גם למוכנות פסיכולוגית טובה יותר של הצבא והאזרחים כאחד, ועקב כך תתרום לאפשרות העמידה בלחצים הנפשיים האדירים שמצב מעין זה עלול לחולל.

המסקנה היא, אם כן, שאחד הפתרונות האסטרטגיים המתבקשים הוא ליצור מעין "מענה קבע מילואימניקי" לעקבי-האכילס העורפיים בישראל, תוך התחשבות בהיבטים המהותיים שזכרו בדבר פיזור האיום (ומהירותו: א) הסיכון הוא בחדירת כוחות קלים, צבאיים למחצה ברובם, שיש להם אופי של פיזור ופיצול ולא של ריכוזי מאמץ נקודתיים. דהיינו, כוחות שפעולתם תישא אופי של מתקפת גרילה (ראה הדוגמאות ההיסטוריות למתקפות גרילה נרחבות של הווייטקונג, המחותרת הצרפתית עם תחילת הפלישה לנורמנדי, וכו'). לפיכך כלל הפעולה שקבע לידל-הארט, כי "הפיזור הוא צורך השעה גם ללוחמים נגד הפרטיזנים, וכי אין ערך לריכוז כוח בגזרה צרה כנגד כוחות חומקניים... והסיכוי לשים להם סייג טמון במידה רבה ביכולת לפרוס רשת דקה ועם זאת צפופה על-פני שטח נרחב ככל האפשר",¹⁸ צריך לתפוס גם כאן. (ב) מאחר שאין מדובר במלחמה ארוכה המתנהלת ברציפות, אלא במתקפה פתאומית, קיים קושי כלכלי רציני לתת לכך מענה מלא ושלם על-ידי הצבת כוחות צבא ואו משטרה קבועים בהיקף הנדרש.

אולם אליה וקוץ בה: להבדיל מהחזיתות החיצוניות, שבהן יש לכוחות המילואים שהות של 24 שעות ויותר להתארגנות, תוך בלימת והאטת האויב על-ידי הכוח הסדיר וחיל-האוויר, קרבתם היתרה של הכוחות הפלשתיניים לעדיהם המשוערים בלב הארץ מחייבים את הכנסת מרבית הכוח החוסם לפעולה תוך התרעה מזערית של לא יותר משעה-שעתיים. לפיכך, הפתרון שאנו מחפשים צריך להתבטא בהקמתם של **צוותי מילואים קטנים, קלים וריזים, שיאורגנו על בסיס מקומי מובהק.**

להלן, אם כן, שתי הצעות למענים בהתאם למסקנות אלה:

מענה א':

צוותי חי"ר מהירים בקיבוצים

הקמת עשרות צוותי חי"ר-סיוור גמישים וניידים ביותר, בהיקף מחלקתי, להתערבות מרחבית מידית, על בסיס חיילי מילואים מבין תושבי

קיבוצים. בסיסם יהיה במשקים, חימושם יהיה קל בלבד, והרכב שבו ישתמשו יהיה רכב שטח – טנדרים או ג'יפים אזרחיים של המשק. כוחות אלה יתאמנו ויתכוננו לפעולה נגד כוחות קלים בטווח של 10-20 ק"מ מהקיבוץ.

הצוותים שבקיבוצים שבקרבת קו התפר וגבולות המדינה יתרגלו מתן תצפיות וחסימות לקו שבאזורם. הצוותים שבקיבוצים האחרים יתנו מענה כמעט מדי לעניין השליטה במרחבי העורף (תוך הקמת תצפיות ותנועה מהירה בשטח), ולהגנה ניידת על הצירים החיוניים לשינועם של המילואים, סביבות הימ"חים, דרכי הגישה לשדות-התעופה והמרחבים החקלאיים שסביבם, בסיסי אספקה, תחנות כוח ונקודות-תורפה אחרות.¹⁹

הנימוק: הסכנה העיקרית בתרחישים שהצגנו תלויה בהפתעה מלאה או חלקית (התרעה של שעות בודדות), הפתעה שתתפוס את צה"ל "עם המכנסים למטה" ותמנע גיוס, חימוש, והפעלה מסיבית של יחידות מילואים רגילות. המענה יכול להינתן, לכאורה, באמצעות החלופות הבאות: (א) פריסת קבע מסועפת ובעייתית מבחינה לוגיסטית (מחנות, אספקה) של חטיבות חי"ר סדירות או חטיבות מילואים מגויסות בלב הארץ; (ב) הקמת כוחות מילואים קטנים וריזים להתערבות מהירה, על בסיס מקומי.

מענה ב':

מיליציות משמר של חיילים ותיקים

שחרור מקיף של לוחמי חי"ר בגילאי 35-45 מיחידותיהם הקרביות והצבתם, עד לפרישתם הסופית משירות המילואים, במעין מיליציות קלות, צמודות הגייא, ביישובם, בפיקוד קציני חי"ר מאותה קבוצת גיל. המטרה: הגנה ראשונית על יישובם ועל המרחב הצמוד לו, ועל המתקנים הצה"ליים והאזרחיים שבקרבתו, בפני כוחות פלשתיניים קלים וכוחות אפשריים אחרים.²⁰

בכך תתקבל למעשה הצעתו הישנה, והנכונה לטעמנו, של יגאל אלון, ולחיילי החי"ר הוותיקים יוקנה תפקיד חיוני בהגנת העורף באכזה אזורי הספר וביישובו. הכוונה לחיילים הנמצאים בדרך כלל בתהליך פליטה ארוך, מזיק, וחסר תוחלת מיחידותיהם, בשל העובדה שכושרם הגופני אינו הולם עוד את המאמצים הנמרצים הנדרשים מחיילי חי"ר מעולה בחזית.²¹

ועוד שלוש נקודות לסיכום התרופות שהובאו לעיל: (א) מדובר בצעדים שיאפשרו, ראשית: לצמצם באורח ניכר את החדירה של כוחות גרילה ואו קומנדו אל העורף; ושנית: לייצב את העורף ולהקנות ליישובים ולאתרים חיוניים יכולת הגנה, גם לאחר הצלחה חלקית של מתקפה כזאת, וחדירת כוחות לעורף. וחשוב לא פחות: מטרת אלה תושגנה בלא שצה"ל ימצא את עצמו נגרר למהלך הבעייתי של הוצאת חלק מכוחות החי"ר והשריון הסדירים מקווי החזית בצפון ובדרום, והעקתם לעורף לשם הגנתו, ולשם בלימת מסע ההרס המהיר של הכוחות החודרים. העתקה, שלבד מהמשמעות המורלית החמורה שנודעת לה בדרך כלל, פירושה גם דילול כוחות ופרימת מערכים בחזית ביום-יומיים הקריטיים של מתקפת האויב.²²

¹⁸ שם, עמ' 375.

¹⁹ מאחר שרוב אנשי הקיר בוצים עדיין עובדים בקרבת יישובם ומתמצ'אים יחסית בשטחים שבסביבתם הקרובה, ומכיוון שהמבנה המיר חד שעדיין מאפיין את החברה הקיבוצית מאפ' שר להזעיק את רובם ביתר מהירות בשעת הצורך, אפשר להקים את היחידות המרחביות באופן שניתן יהיה להכ' ניסן לפעולה תוך שעה או פחות, בהנחה שחי' מושם הקל במיוחד יאוחסן במקלט בחצר המשק בפיקוח הקצין האחראי. "המחיר" לצ' ה"ל מינימלי: מערך המילואים, חי"ר ושריון, יקצה לטובת העניין כ-2,400 חיילים וכמאה קצינים בגילאי 21-40 (80 קיבוצים x 30 חייל לצוות).

²⁰ חיילים מיומנים אלה יחויבו בכמה ימי תרג' לת נשק וירי בשנה במת' קן צה"ל, ויזומנו ל-5-7 ימי סיור והדרכה בשנה באזורים, להכרת השטח והכרת מסגרת היחידה.

²¹ "על ישראל להתרכז אפוא בפיתוח הזרועות האופנסביות בעיקר תוך הפקדת ההגנה הס' בילה בידי הגנה מרח' בית חמושה היטב ומתוגברת בכוח-אדם שלמעלה מגיל הגיוס". יגאל אלון, בחוברת "סוף מעשה במחשבה תחילה" (החדשות – של).

VI. החומה הכפולה של תמיסטוקלס

לפני 2,500 שנה בקירוב, כך מספר לנו תוקידידס בספרו **תולדות מלחמת הפלופונס**, הצליח תמיסטוקלס לשכנע את האתונאים להפוך את עירם למעצמה ימית.²³ בדרך זו עלה בידי אתונה לנצל את עדיפותה התרבותית-טכנולוגית על פרס, ואת עדיפותה הכלכלית-מסחרית על ספרטה. אולם, למרות שהצי המשוכלל והעליונות הימית שרכשו לעצמם האתונאים אכן הקנו להם יכולת להגן על עירם על-ידי ניתוק קווי האספקה של יריביהם, או על-ידי תקיפת מטרות שונות חסרות מגן בעורפם, וכן את היכולת לרכוש לעצמם אזורי השפעה מעבר לים, מסתבר שעליונות זו לא הבטיחה אותם מפני האפשרות של הפתעה קרקעית פשוטה שתביא לפילת העיר, הפתעה שהיתה עלולה לבוא בעיקר מצדה של ספרטה. לשון אחר: היתרון האסטרטגי האדיר שנרכש בעמל רב ובהשקעה תקציבית בלתי-מבוטלת היה עלול להתבטל במחירי-דמיון של הפתעה קרקעית מוצלחת.

"אילו היתה ארצנו אי, אראז יכולנו לעמוד בפני העולם כולו", אמרו לעצמם האתונאים. אולם מכיוון שאתונה איננה אי, ולמעשה היא אף מחוברת לספרטה בקשר יבשתי הדוק למדי, החליט תמיסטוקלס שעל האתונאים להגן על יתרונם האסטרטגי, קרי על הצי המשוכלל ועל מתקני הנמל, על-ידי חיבור הנמל אל העיר בשתי חומות מקבילות. חומות אלה נועדו להגן על מרכיבי עצמתה האסטרטגית של אתונה ולאפשר את הפעלתם להשגת הכרעה, גם במקרה של מתקפת פתע או כישלון קרקעי חד-פעמי. המושג "חומות תמיסטוקלס" מבטא, אם כן, את ההכרה בכך שהעליונות האסטרטגית-הטכנולוגית המרשימה ביותר עלולה להימחק לעתים על-ידי כוחות קלים ופרימיטיביים ביותר, ומכאן הצורך להגן על עליונות זו "מלמטה".

כמו אתונה, גם ישראל נהנית מיתרון אסטרטגי על שכניה, שעיקרו בתחום האווירי והטכנולוגי. בדומה לאתונה, גם יתרונה האסטרטגי של ישראל נקנה במידה רבה בזכות עדיפותה ההשכלתית-טכנולוגית ויתרונה הכלכלי על שכנותיה, ובהתלקחות עימותים מזוינים הוא מאפשר לה להלום בעורף האסטרטגי או הטקטי של יריביה בדרך שתביא לבסוף להכרעה בחזית. אולם, היכן הן "חומות תמיסטוקלס" של ישראל?

האמת חייבת להיאמר, שבשני העשורים הראשונים לקיומה, דהיינו משנת 1948 ועד שנת 1967, הצליחה ישראל להתקיים ללא חומות כלל. לפיכך, אין לנו בררה אלא לייחס את קיומה של ישראל הפרוזה בתקופה זו ל"ניס", נס, שעיקרו ברשלנות שלא תיאמן של החשיבה האסטרטגית של אויביה. בשלושת העשורים שלאחר מכן, דהיינו, ממלחמת 1967 ועד הסכם אוסלו ב' ב-1995, מילאו המרחבים הגיאוגרפיים של סיני, הגולן והגדה המערבית, את תפקיד החומות הכפולות, ואכן – הם שאפשרו לישראל לשרוד אחרי התקפת הפתע המוצלחת למדי במלחמת יום כיפור. התקפה זו לא היתה עמוקה ומהירה דייה כדי להשתלט על "הפיראוס של ישראל", קרי: על

נמלי האוויר, על הימ"חים וכדומה, בטרם הובאה עדיפותה האסטרטגית של ישראל לידי ביטוי.

דא עקא, שהסכמי אוסלו ופריסת הכוחות הפלשתיניים הקלים ברחבי יהודה ושומרון בעקבותיהם, מוטטו זה כבר את החומה המזרחית של ישראל, הלא היא חומת השומרון והירדן, כיוון שביטלו את הפונקציה החיונית ביותר שלה, שבדומה לחומות תמיסטוקלס, אינה הגנה בפני צבאות עירק ואירן שאולי יצטרפו למערכה באורח משמעותי לאחר שבוע ויותר, כי אם הגנה בפני התקפת בזק פתאומית על העורף הישראלי. לפיכך, הניסיון להמשיך ולהחזיק בחומה, קרי: בבקעת הירדן ובמורדות המזרחיים של השומרון, גם לאחר הסכמי אוסלו, משול לנעילת הדלתות לאחר בריחת הסוסים (או כניסתם, בעצם). החמרה נוספת מבחינה זו עלולה להתרחש, מן הסתם, עם הקמתה הצפויה של מדינה פלשתינית עצמאית ברצועה ובמרבית שטחה של הגדה.²⁴

אך מאחר שאת הנעשה אין להשיב, ויש גורסים: לא כדאי להשיב, שכן בצד חסרונותיה הכבדים, הפסקת הכיבוש בגדה וברצועה גם מקנה לישראל יתרונות חשובים מבחינה דמוגרפית ומוסרית כאחד, דומה שאם ישראל חפצה חיים, שומה עליה להקים במהירות חומה חדשה במקום זו שנפלה. דבר זה אפשר להשיגו בשתי דרכים מקבילות: האחת מתמצית בעמידה חסרת פשרות על מספר מקדמי ביטחון מזעריים בהסדר הקבע עם הפלשתינים; והשנייה, החשובה אף יותר, שכינונה הכללי תואר בהרחבה בפרק 5 לעיל, מתמצית בעיון מחדש יסודי בנושא ההגנה המרחבית של ישראל.²⁵

אשר להשלכות של המצב שתואר לעיל על הסדר-הקבע, נסתפק בהערה שהניתוח שהצגנו בפרקים 3 ו-4 מוביל לשתי מסקנות: א) על ישראל לעמוד בתוקף על מניעת כל גידול נוסף והתחמשות נוספת בצד הפלשתיני, במיוחד באזורי הגדה המערבית; ב) עליה לעמוד בתוקף על תיקון גבול משמעותי ביחס לקוי 1967 במערב השומרון ובצפון, כדי להשאיר רצועת הבטחה מזערית במעלה הגבעות הנושקות לגוש דן ומישור החוף, וכן לעמק יזרעאל, שבה יוכל צה"ל להקים מכשול קרקעי רציני ומערך כוחות קלים שיוכלו למנוע או לעכב מתקפת גרילה מהירה ללב הארץ, על-פי התרחיש שמתאר שמעון פרס בספריו השונים. דומה שחשיבותם של נושאים אלה לאינטרס הקיומי של ישראל עולה לאין ערוך על סוגיית פינוי ההתנחלויות בעזה ובגב-ההר או השארות.

בכל מקרה, דומה שאילו שאלנו לדעתו של האסטרטג האתונאי תמיסטוקלס, הוא היה משיב לנו שההשקפה הבאה היא פשוט אבסורדית על-פניה: שמצד אחד ישראל תשקיע מיליארדי דולרים בהקמת צבא מודרני בעל עליונות טכנולוגית, ברכישת מטוסי-קרב חדישים ובבניית שדות-תעופה מודרניים, בצידון של אוגדות מילואים ובאימונו, בהצבת סוללות "חץ" וכדומה (השקעה המוכירה את השקעות האתונאים בצי ובמתקני-הנמל המשוכללים) ומאידך גיסא תאפשר מצב שבו מערכות משוכללות ועתירות השקעה אלה עלולות להשתבש או לקרוס בגלל פעולה מפתיעה, "לא לפי הספר", של כוחות פלשתיניים קלים המצוידים בנשק בסיסי ביותר, ו/או כוחות קומנדו מסוריה ומצרים. אם אין צורך להתכונן למלחמה כוללת בגלל טעמים כאלה או אחרים, אין מקום להחזקת צי גדול

²² נוסף על שני המענים העיקריים הללו, ראוי לשקול שורה של צעדי עזר, כמו למשל: א) הגב רה משמעותית בחימום שם של אזרחים שהם חיילי מילואים קרביים. ב) הגברת המגמה (הקיימת) של חלוקת כוח אדם לחטיבות המילואים על-פי מפתח אזורי. ג) יצירת מכשול קרקעי.

²³ ראה תוקידידס, **תולדות מלחמת הפלופונס**, תר"ג: 1959.

²⁴ לאחרונה הודה האלוף ישראל טל, בריאיון ל"דעות אחרונות", כי שגה בכך שבמקום להציע לממשלת ישראל להתערב קש על פירוז מוחלט של השטחים שיועברו לפלשתינים, המליץ להסתכסך עם המוסטרה חמושה במקלעים.

²⁵ נקודה זו תואמת פחות או יותר את קרי-החשיבה המפוכח שהציע מורי, ישעיהו ליבוביץ ז"ל, בראשית שנות השמורת ניס: "על סמך המציאות המדינית היום יש להניח שאין בכלל סיכוי לשלום ישראלי-ערבי בעתיד הנראה לעין, וזאת ללא קשר לשטחים... לפיכך אין לנו ברירה אלא להסתלק מן השטחים בעלי האוכלוסייה הערבית הגדולה, שאין ביכולתם להפסיק לשטחים יהודיים... ולהתבצר במדינתנו היהודית". אמר נה, **היסטוריה וערכים**, 1982, עמ' 225-226. וכן מאמרי: "השלום כש" ליה משיחות", **ניס**, 3, 1997, עמ' 12-20.

²⁶תודה לאישים הבאים, עמם השתתפתי בקבוצת דיון שבועית על הערותי-הם לגרסה מוקדמת ומפורטת יותר של המאמר: מר חיים אסא, לשעבר יועץ לביטחון לאומי לראש-הממשלה יצחק רבין ז"ל; מר מר טי אשכנזי; פרופ' יואב גלבר; ד"ר אילי זמורה; פרופ' ארנון סופר; ד"ר מעוז עזריהו; אלי"ם (מיל') יואש צידון-צי"א; טו; ד"ר דן שיפטן, וד"ר מרטין שרמן. כן יבואו על הברכה האישים הבאים שהסתייעתי בהם רותיהם: אלוף (מיל') עמרם מצנע, ח"כ עוזי לנדאו, יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, וחברי מליאת הוועדה שלפניהם הוצג נוסח מפורט של המאמר; ח"כ גדעון עזרא, לשעבר סגן ראש השב"כ, וקצינים בכירים בשירות מעיל.

של מטוסי-קרב ושדות-תעופה, ואין צורך בהשקעות יקרות באימון המילואים ובציודם. אם יש מקום להשקעות האדירות בחיל-אוויר ובכוחות המילואים, אין היגיון בהתעלמות מקיפה כל כך מעקבי אכילס קרקעיים ופרימיטיביים בתכלית, העלולים להביא לשיבושן של כל המערכות המושקעות הללו בעת חירום ולנטרולן. יצחק רבין ז"ל הרבה לדבר על נטילת סיכונים למען

השלום. על כולנו, מימין ומשמאל, מוטלת אפוא החובה להפסיק ולהתעלם מן העובדה הלא-נעימה, שהימצאותו של כוח פלשתיני קל במרחק קילומטרים ספורים ממרכז הארץ אכן צופנת בחובה התגברות משמעותית של הסיכונים האסטרטגיים הנשקפים לישראל במקרה של מלחמה כוללת, סיכונים שמהם נזרת הערתנו לתפיסת הביטחון של ישראל²⁶ ■

הוי גיבורי קלקיליה המשוחררת! הוי אחינו בטירה, אום אל-פחים וכפר קאסם הנאנקים תחת עול תנוגש הציוני! זיכרו, המרחק מכם אל כפרי הציונים הוא מרחק הליכה ברגל...

שודר בטלוויזיה של הרשות הפלשתינית, 24.8.98